

Život se sudetskou otázkou: Václav Houžvička oslavil 75 let

Zabývat se dnes proměnami česko-německých vztahů a socioekonomickým vývojem v českém pohraničí se stalo poměrně rozšířeným výzkumným tématem. U zrodu tohoto historicko-sociologického zájmu stál fakticky ihned od počátku devadesátých let také Václav Houžvička. Pokud se na úvod tohoto medailonku, který připomíná jeho významné životní jubileum, podívám do jednoho z komentářů, které napsal pro český tisk, tak se v něm dočteme, že „současný posun ve vztazích Čechů a sudetských Němců je výsledkem dlouholetého angažmá vstřícně uvažujících občanů, diplomatů, akademiků, ale také některých politiků. Ve výsledku máme naději, že nezůstaneme zajatci dějin, jak před lety prozíravě varoval Willy Brandt.“ (Houžvička, V. 2023, 12. června. Spanilá jízda Petra Pavla na pozadí složitých vztahů se sudetskými Němci. *Reflex*. <https://www.reflex.cz/clanek/komentare/119313/spanila-jizda-petra-pavla-na-pozadi-slozitych-vztahu-se-sudetskymi-nemci.html>) Jedním z těchto vstřícně uvažujících, ale zároveň neúnavně pozorných a v uplynulých desetiletích i občas hlasitě varujících akademiků s přesahem do aktivního občanského života a také diplomacie je právě i sám Václav Houžvička. Tento rok oslavil 75. narozeniny.

Václav Houžvička
© FSE UJEP

Václav se narodil 24. srpna 1949. Vystudoval Fakultu žurnalistiky Univerzity Karlovy, což vedlo k tomu, že v osmdesátých letech pracoval jako nakladatelský redaktor. Ale hlavně ho vždy zajímala historie, nejdřív ta lokální, tedy severočeská, pak ta moderní, hlavně válečná. A to už bylo obsahově jen kousek k česko-německým vztahům a speciálně k sudetoněmecké otázce.

Tento svůj zájem mohl rozvinout od roku 1991 nejprve v Sociálně ekonomickém ústavu Československé akademie věd a od roku 1993 pak již v Sociologickém ústavu Akademie věd ČR. České pohraničí se jako výzkumné téma dostalo do Ústí nad Labem především zásluhou prof. Františka Zicha, který zde napomohl k získání vysoké kompetence v provádění empirických výzkumů. Z těchto zkušeností, ale i z otevřeného interdisciplinárního prostředí Václav těžil, zároveň ústecké výzkumné aktivity obohacoval o historicko-sociologickou dimenzi a od roku 1991 vše zastřešoval z pozice vedoucího výzkumného oddělení České po-

© Autor, Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., 2024

Tento článek je publikován v režimu tzv. otevřeného přístupu k vědeckým informacím (Open Access), který je distribuován pod licencí Creative Commons CC BY-NC 4.0.

hraničí při Sociologickém ústavu AV ČR. Zich a Houžvička tak stáli u zrodu vůbec prvních regionálních sociologických výzkumů v pohraničí České republiky. Václav participoval na straně jedné na řadě projektů týkajících se zejména národních identit, biografického sebepojetí obyvatel, přeshraniční spolupráce a regionálního rozvoje, ovšem zároveň se mu na straně druhé podařilo poměrně rychle etablovat na výzkumném tématu sociologické reflexe česko-německých vztahů a hlavně sudetoněmecké otázky. Stál tak v ČR u zrodu historické sociologie, konkrétně výzkumu historické a kolektivní paměti a míst paměti.

Když získal v roce 2003 doktorát a v roce 2008 habilitaci (obojí z politologie) na Fakultě mezinárodních vztahů VŠE v Praze, tak již byl renomovaným expertem na postoje obyvatel v pohraničí vůči česko-německým vztahům a sudetoněmecké otázce. Vytvořil zajímavou časovou řadu, která umožnila v první dvacetiletce po revoluci zachytit proměny ve vnímání různých historických mezníků česko-německých vztahů. Této jeho kompetence si v době formování textu Česko-německé deklarace všimly i na Ministerstvu zahraničních věcí, v Ústavu mezinárodních vztahů a dalších institucích, kam si Václava často zvali jako experta či poradce, který do debat vnášel nejnovější empirická data a fakta. Z nich ostatně Václav vždy vycházel při formování svých pozic. Tím se odlišoval od jiných aktérů a diskutérů z řad zainteresovaných historiků či politologů, což bylo znát na zájmu a popularitě jeho příspěvků mj. na různých diskusních platformách.

V letech 1998 až 2002 Václav působil v expertním sboru poradců ministra zahraničních věcí, mezi lety 1998 až 2004 byl členem Koordinační rady Česko-německého diskusního fóra. To pro něho bylo jakýmsi vyvrcholením jeho expertních a popularizačních aktivit. Václav byl i v Ústí nad Labem příkladem pro řadu dalších kolegyň a kolegů, kteří díky němu viděli, že i z regionálního prostředí je možné se prosadit a být slyšen ve „velké politice“ a přinášet podnětné výsledky sociologických výzkumů, které mají silný praktický dopad na formování české zahraniční a také regionální politiky.

Václavovým velkým tématem byly a jsou česko-německé vztahy a jejich sociologická reflexe mezi obyvatelstvem pohraničních oblastí. V prvních dvou porevolučních dekadách šlo o výbušné téma, které sice takřka automaticky vyvolávalo zájem, ale také kontroverze a bouřlivé diskuse. Své postoje a výzkumy prezentoval na řadě konferencí, publikoval je v desítkách odborných statí (mj. i v *Sociologickém časopise*), komentářích, rozhovorech, a především ve svém životním díle *Návraty sudetské otázky* (2005). To podává zajímavou genezi výkladu pozic českých, německých i sudetoněmeckých konceptů v mezinárodních a sociálně-ekonomických souvislostech 20. století. Zájem mezinárodního publika Václav získal vydáním rozšířené verze publikace s názvem *Czechs and Germans 1848–2004. The Sudeten Question and the Transformation of Central Europe* (2015).

To už měl za sebou řadu realizovaných výzkumů, včetně projektů GA ČR a resortních výzkumů (především MZV). Byl ale i vyhledávaným partnerem do mezinárodních projektů. Spolupracoval tak například s Institute for German Studies na University of Birmingham nebo s Geschwister-Scholl-Institut při Uni-

verzitě Ludwiga Maximiliana v Mnichově. To velmi rozšiřovalo jeho odborný horizont a zesilovalo význam jeho výzkumů. Čas si našel vždy také na podporu mladých výzkumníků – mezi nimi i na autora těchto řádků.

Odborným přelomem v jeho životě byl odchod ze SOÚ AV ČR v roce 2008. S tím bohužel zaniklo i oddělení České pohraničí a odborně zpusťla krásná vila na Stříbrnických nivách, v níž pracoviště sídlilo. Václav přešel na Fakultu sociálně ekonomickou UJEP, na níž již na částečný úvazek působil. Fakulta využila ihned jeho zkušeností s řízením, proto se stal vedoucím tamní katedry práva a politologie. Dodnes je jednou z nejviditelnějších osobností této fakulty a oblíbeným pedagogem a kolegou. A také zábavným parťákem v debatách, hlavně těch o pohraničí a česko-německých vztazích. A i dnes zásobuje veřejný prostor řadou podnětných a samozřejmě kontroverzních pohledů na vnímání nejnovějších česko-německých událostí. Co však přetrvává a čím je Václav inspirativní i dnes, kdy již aktivně nebádá k česko-německým vztahům, ale „jen“ je pozorně glosuje, je to, že varuje před zjednodušováním a neobjektivními informacemi, které by stále ještě mohly vyvolat negativní reakce veřejnosti. Aneb, jak říká, resp. jak si ho dovolím parafrázovat: návraty sudetské otázky procházejí jako štěpná linie celými novodobými dějinami českých zemí. A to Václava na tomto tématu stále intelektuálně doslova rajcuje.

Lukáš Novotný
Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně
lukas.novotny@ujep.cz